

ŽIVLJENJE IN SVET

TEDENSKA REVILJA — PRILOGA PONEDELJSKEGA JUTRA

ŠT. 17.

V LJUBLJANI, 23. OKTOBRA 1937.

KNJIGA 22.

B. Zimmermann; TURIST (lesorez)

PREDPOTOPNO ŽIVLJENJE V KALIJEVI SOLI

Francoski raziskovalec F. Quievreux je odkril na Alzaškem med starooligocenskimi plastmi kalijevih soli ostanke pradednega življenja, kakršnih v takšni popolnosti in ohranjenosti doslej še niso našli. Tenka plast gline med dvema debelima plastema kalijeve soli je ohranila živalske in rastlinske ostanke iz dobe rjavega premoga v takšni dovršenosti, da je bilo mogoče do podrobnosti zvedeti vse podrobnosti o nastanku alzaške kalijeve soli in tega najdišča.

Ležišča alzaške kalijeve soli so nastala v terciarni dobi oligocena. Poedine plasti so med seboj ločene po glinastih plasteh. V takšni vmesti plasti, ki je bila debela 4 do 6 cm, je Quievreux odkril že omenjene rastline in živali. Te najdbe so, kakor rečeno, tako dobro ohranjene, da bi si lahko mislil, da imaš pred seboj kose iz kakšne zbirke današnjega časa. Ostanke drobnih živalic in rastlin so tako pogosti, da so na 250 štirinajstih metrih površine našli 983 žuželk in 756 rastlinskih ostankov. Pri tem so takoj opazili, da velike oblike sploh manjkajo. Glinasta plast, v kateri so našli te okamenine, je nastala kot usedlina kakšne lagune v zelo kratkem času, Quievreux meni, da v času enega leta. Tako se je lahko zgodilo, da so se celo pri žuželkah ohranile najtanjšje dlavičice, tipalke in risbe na krilih, pri rastlinskih listih pa so se ohranile celo žile tretjega reda. Razen enega samega ostanka školjk in nekoliko redkih vodnih žuželk, ki jih je naplavila tekoča voda, manjkajo vsakršni sledovi vodnega življenja. Našli niso niti rib niti rakov. V slani laguni ni bilo nobenega živalskega in rastlinskega življenja, kakor ga ne najdemo dandanes n. pr. v Mrtvem morju ali v Velikem Slanem jezeru v Utahu. Tako so prišli manjši ostanke — kajti ohranjene žuželke in rastline merijo večinoma 2 do 3 mm — v laguno samo pod vplivom vetra. Med rastlinskimi ostanki je Quievreux ugotovil neko vrsto tiste, brinje, ciprese, kafrorce. Našel pa ni nobenih alg, mahov, lišajev in praproti. Na prvi pogled je opaziti sorodnost tega zanimivega predpotopnega sveta žuželk in rastlin z današnjim svetom.

Živalstvo predstavlja košček ptičjega peresa, neke ličinke kažejo, da so živali tam okrog sesalci, mehkužcev je malo, pajkov prav tako, tem več pa je žuželk. Med žuželkami jih odpade 29 odstotkov na kožekrilce, 28 odstotkov na dvokrilce, 24 odstotkov na polkrilce, 12 odstotkov na hrošče. K temu pridejo še ostanke metuljev. Med vsemi žuželkami je kakšnih 80 odstotkov najmanjših oblik. Te so sicer znale leteti, pa v tem pogledu niso posebno prednjačile. V tem svetu žužkov so poedinci, ki še danes žive v naših podnebnjih, drugi pa dajejo dandanes prednost eksotičnim podnebjem.

Dalje je zanimivo, da se tu mešajo močvirne oblike z gozdnimi oblikami, tako, da ta kalijeva laguna ni mogla ležati v kakšni stepi ali puščavi. Tudi

E. Urbahn: PESIMIST (lesoren)

večjih morij ni bilo v bližini. Temperatura je morala biti najmanj osem do devet stopinj nad današnjo povprečno temperaturo ondodnih krajev. V dolo^{ka} nih letnih dobah so morale biti padavine obilne, zime so bile v splošnem mile in sledila so jim vroča in suha poletja. Vsi znaki kažejo, da so bili ve-

liki deli tedanje Alzaške gozdnati, dovolj je bilo potokov in morda tudi rek. Da alzaški skladi kalijske soli niso nastali v morju, nam kaže to, da nedostaje magnezijevih soli. Tako more znanost iz nekaterih neznatnih najdb sklepati o življenju in razmerah pred 20, 30 milijoni let. rd-ht

OBISK NIPONSKI PRESTOLNICI

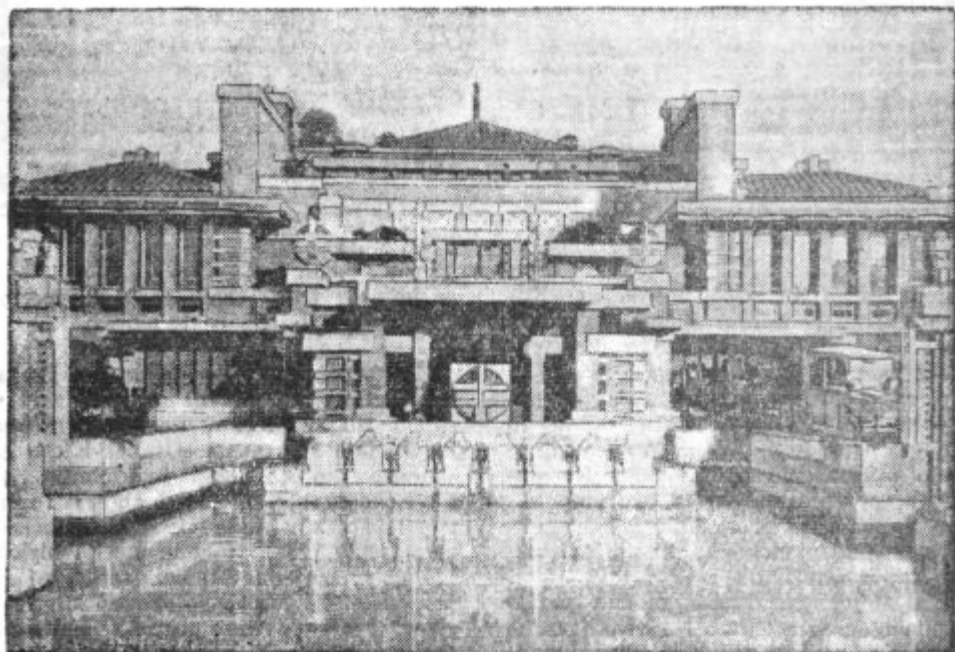
Potnik zapusti parnik v Kobeju, kjer se po navadi ustavi za 3 dni, ter odrine z vlakom v Tokio, saj mu Nippon Yusen Kaisha ljubeznivo pokloni vozovnico I. razreda. Človek bi menil, da bo težavno krožiti po deželi, katere jezik in navade so ti neznani. Toda Nippon je krajina presenečenj in hitro opaziš, da gre vse kakor po maslu.

24 ur pred prihodom v Kobe, med mestoma Moji in Shimonoseki, ki se gledata južno od Fufana (Koreja), se zbero tuji potniki v parniškem salonu, kjer pokažejo svoje listine. Poprej so morali izpolniti podrobno vprašalno polo. Zasliševanje traja pri slednji osebi 20 do 25 minut. Ta opreznost nasproti tujcem se mnogim zdi zastarela sitnost.

A kdor pozna pestri zemljevid Daljnega vzhoda in vse možnosti, se ne bo čudil, če Nippon, dežela točne organizacije in reda, drakonsko pazi na disciplino in snago po vsem svojem ozemlju — kar je težje, nego si moremo misliti pri nas (v Švici).

Nekaj ur pred prihodom v Kobe se prtljaga zbere na krovu in carinski pregled se opravi povsem redno pred vstopom v luko. Pooblaščen nosači in hotelski vratarji so takisto tam: treba jim je samo dati navodila in pokazati svoje kovčke, pa pojde vse gladko.

Komaj sem se izkrcala iz »Haruna Maru«, sem že najela taksi in zdrdrala v Oriental Hotel, kjer sem se v mirni postelji odpočila od tropske vročine. Strošek? 50 centimov (nič napitnine).

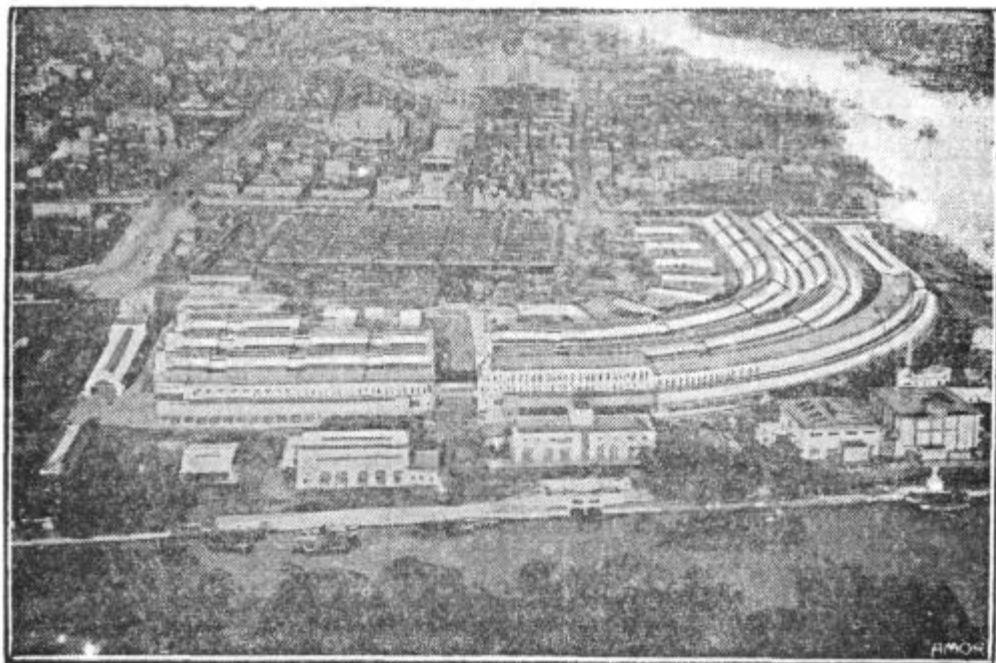

Tokio, Hotel Imperial

Odhod v Tokio se drugo jutro ne bo izvršil brez težav, sem si rekla. Sicer nekoliko lomim niponščino, vendar to ni dovolj za daljše razlage. A glej! natančno 15 minut pred odhodom »Tsubameja« (vsak ekspresnik ima svoje ime) pride pome v hotelsko vežo uslužbenec, me potegne proti razkošnemu avtu, zapre za menoj vrata in sede poleg šoferja. Na kolodvoru plačam taksijo 50 centimov (še vedno brez napitnine) in uslužbenec me pelje v lopo, kjer vsa presenečena opazim svojo težko prtlijačo (okoli 100 kg). Ko bi trenil, jo stehta,

kakor pa vrtljive fotelje, s katerih moreš opazovati pokrajino na desni ali na levi, a ti ni treba pri tem niti glave okreniti.

Na tleh vidiš lijakaste luknje okovane z medjo, kamor se mečejo ogorki, pepel, papir, itd. Vsako uro se prikaže belo oblečen sluga, ki se preveri, ali je vse snažno, in vam obriše okno. Vsak potnik ima pred seboj mizico, a nad seboj električni zvonček, da pokliče natakarkarja iz jedilnega voza. Sedeži so tako razvrščeni, da ima slednji potnik svoje okno. Ako vam sosedi ni pogodu,

Tokio. Centralni trg

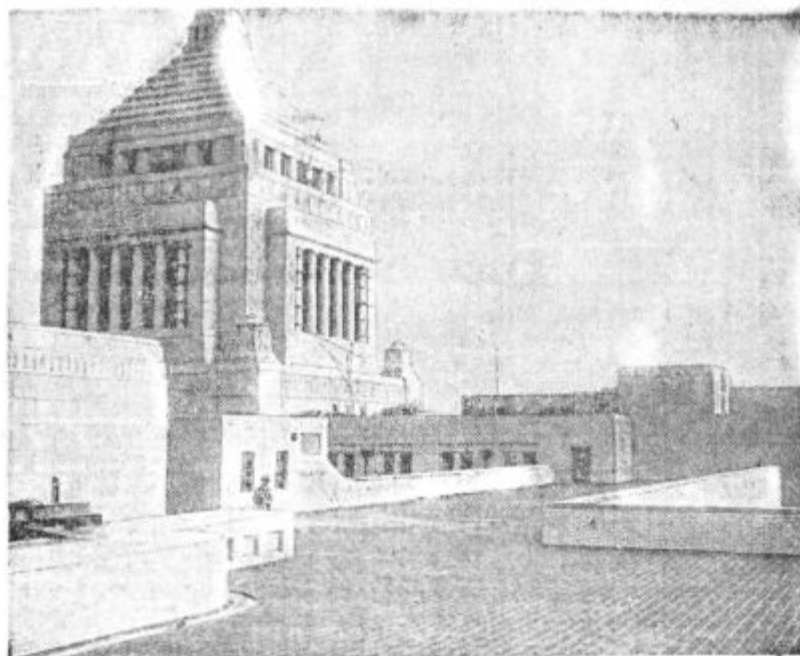
nalepi listem, mi izroči vozovnico. »Koliko?« »Nič! To je brezplačno.« In uslužbenec Oriental Hotela me v diru povleče za seboj proti brzcu, ki prispe ta hip, me posadi v vrtljiv naslanjač poleg mongolskih princev in odide po mnogih poklonih. Vlak, ki postoji le malo minut celo po najvažnejših postajah, se pomakne in že drdramo kakor v pravljici proti Tokiu. Naša evropska »nadrejenost« se mi na mah zazdi kaj dvomljiva.

Na mongolske kneze močno pazijo Niponci, ki so z njimi. Na vsaki postaji jih pride pozdravljat vojaško zastopstvo, povsod jih filmajo in fotografirajo. Mongoli imajo rajši stalne sedeže

se vam je treba samo zasukati na tečaju, pa ga je naslanjalo skrilu.

Že mesec dni lije kakor iz škafa, medtem ko po navadi oktober žari v soncu. Rižiča in čajni nasadi se otožno krive nad mokra tla. Osaka, Kioto in vmesna mesteca nosijo še globoke sledove tajfuna, ki je strahotno opustošil osrednji Nipon pred enim mesecem (sept. 1934). Nobena streha nizkih hiš ni ohranjena. Mnogo stanovanj se je podrla. Po šumih so drevesa obglavljena. Mikadovino pogosto zadenejo trpke preskušnje.

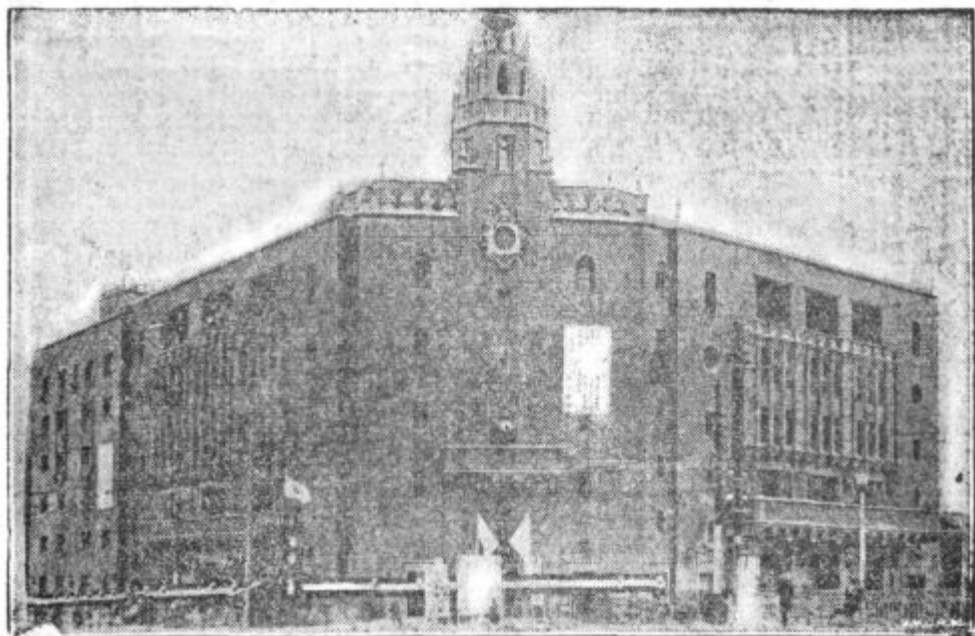
Zvečer grem v restavrant. Jelovnik nudi juho, medjedi, meso, pečenko, so-

Tokio. Parlament

živje, sir, močnato jed, sadje in čaj. Vse skupaj, jedača in pijača s postrežnino vred me stane 1 jen 50 senov, torej manj kakor 1 fr 50 švicarskega denarja.

Na tokijskem kolodvoru se me polasti uslužbenec Imperial Hotela, kakor da je tu samo zaradi mene, in me spremi v svoj avtobus (brezplačno), ki me odpelje takoj proti tej čudni palači, o

Tokio. Novo državno gledališče

kateri se toliko govori in ki je ne morem opisati: nobena stvar na svetu ne more služiti za oporišče. Tu me sprej-sprejmejo z največjo pozornostjo navzlic XV. konferenci Rdečega križa, ki se pripravlja in ki vabi delegate od vseh vetrov v Tokio.

Imperial Hotel je blodnjak salonov, kadilnic, čitalnic, pisalnic, trgovin, knjigarn, pošt in telegrafov s telefoni, »putnikov«, povezanih med seboj z ozkimi, skrivnostnimi stopnišči ki se zdi, da držijo v jame. Čim bolj se skušam razvedeti, saj je v tem obširnem labirintu edina skrb, kako spet najti svoj pot, a da ti ni treba stopati v eno izmed številnih telefonskih kabin za pomoč...

Na mizi najdete vso potrebno opremo: pisemski papir, ovitke, pivnike, peresa, črnilo, svinčnike, podroben načrt mesta Tokija, poučno brošuro o tem hotelu (dragocen vademecum), seznam vseh znamenitosti na Niponskem, mi-riado koristnih knjig in ljubkih brošur. Na priposteljnaku najdeš sv. pismo v angleščini in drugo v niponščini. Soba sama je vzor udobnosti: vse, česar utegne potovalec potrebovati, je pri roki. Stene v moji so malce razpokane od potresov. Ker pa je Imperial skoraj

edina stavba, ki je ostala pokonci od 1. sept. 1923, dočim je bil domala ves ostali Tokio (5 milijonov duš) porušen, se o njegovi arhitekturi ne razpravlja. Zgradil ga je neki Američan, ki je od tega znorel — toda na potovanju se čuje toliko takega!...

Vse osebje govori brezhibno angleščino. Žal mi je, da ne morem uporabiti svojih stavčkov, na katere sem bila tako ponosna: »Doso o-ju kudasai. Arigato.« Podoba je, kakor da Niponci v Imperialu ne umejo drugega kakor: »Heat water, please. Thank you« (tople vode izvolite. Hvala vam).

Prihod v Tokio, vidite, je kaj prijeten in Niponcem je treba priznati smisel za organizacijo. Na sleherni korak vas osupi kaj ljubeznivega. Vsega doslej še nisem mogla pojmiti, n. pr. zakaj stane pismo v tujino samo 10 centimov in razglednice 6 c.

Isabelle Debran

ZADNJI NOMADI EVROPE

Zdaj ko se poslavlja jesensko sonce in zmerom poševedneje siplje svoje oslabele žarke med nas, pogledimo v domovino Laponcev, deželico med gorami, gozdovi, jezери in rekami severne Skandinavije. Na zapadu in severu se vzpenjajo mogočna skalnata pogorja iz ledniškega morja, ki v tesnih fjordih

leze globoko v nižavje. Izpod prostranih ledniških polj in globoko zasneženih planot šume gorski potoki in padajo v nešteti, daleč naokrog vidnih slapovih preko skalovja. Fjordi prehajajo v ozke dolinice, kjer bistre reke napajajo in spet zapuščajo verigo bleščečih se jezerc. Srebrni pasovi rek in komaj zaznavne steze po pobočjih gorā so že od

TRIJE MUŠKETIRJI

ALEXANDRE DUMAS ST. © ILLUSTRAL NÖRRETRANDERS © DONATIS NI DOVOLJEN

289

SREČANJE

Med pogovorom s prednico je Mylady kmalu spoznala, da je dobra dama na strani kralja. Zato je začela govoriti slabo o kardinalu. »Vi vendar niste sovražnica naše svete vere?« jo je prednica prestrašeno vprašala.

»Kaj?« se je začudila Mylady. »Mar mislite, da sem protestantka. Prisegam, da sem goreča katoličanka, toda čeprav kardinal strogo kaznuje vse zločine, vendar so neke čednosti, ki jih še strože preganja.« In Mylady je začela pripovedovati začuden prednici, da jo kardinal zalezuje in da jo bodo nekega dne gotovo odvedli njegovi

ljudje. Potem je legla na posteljo, ki ji jo je bila pripravila prednica. Prednica ji je tudi obljubila, da jo pokliče za kosilo. Mylady je takoj mirno zaspala v mislih, da je scdaj d'Artagnan v njenih rokah.

Prebudil jo je nežen klic. Ob njeni postelji je stala prednica, poleg nje na mlada ženska v obleki novicinke.

davnine pota vodnice, po katerih se vsako leto selijo Laponci s svojimi čredami za pašo. Zmerom više se vzpenjajo pomladi, na visoke planote, posejane z gorskim cvetjem in mahovjem, v senci starih krivenčastih brez. Tu, v kraljestvu najčistejšega planinskega zraka, je bogata paša za severne jelene in nad vso to lepoto lega vsako noč čudovito lep odsev polnočnega sonca. Takšno je poletje Laponcev na visokem severu.

V tem blaženem planinskem miru, sredi mogočne gorske verige se je že zgodaj poslovilo sonce. Daleč proti vzhodu, kjer tonejo doline s srebrnimi pasovi rek za obzorjem, se svetlikajo beli gozdovi brez in izginjajo v nižinskem močvirju. Tja dol, skozi svetle gozdove brez, opasnih s stoletnimi hojami, se spuščajo jeseni Laponci s svojimi čredami. V senci starih dreves čepa na obalah rek in jezer naselbine la-

USODNO ZAUPANJE

Novicinja je bila gospa Bonacieux-ova. Mlady se je le z največjim naporom premagala, ko ju je prednica medsebojno predstavila.

Mlada gospa, ki ni mogla slutiti, koga ima pred seboj, se je z zaupanjem približala tuji dami.

»Sem: strašno obupana,« ji je rekla, ko se je prednica odstranila. »Šest dolgih mesecev se tu ni ničesar zgodilo. Toda zdaj ste prišli vi in jaz bom najbrž dobita dovoljenje, da bom smela biti v vaši družbi. Dolgo itak ne bo več, kajti utegne se zgoditi, da bom morala že danes ali jutri zapustiti sa-

mostan. Le pogledjte.« S temi besedami je pokazala gospa Bonacieuxova naslednje pismo:

»Bodite pripravljeni! Naš prijatelj Vas bo kmalu obiskal, da Vas reši iz ujetništva, ki je bilo za Vaše osebno varstvo potrebno. Naš odlični Gaskonjec je spet enkrat dokazal svojo zvestobo...«

ponskih kmetov, ki jim skopo obdelana zemlja nudi najpotrebnejše za življenje. Tu prezimijo Laponci in njihove velike črede jelenov so tod varne pred silovitimi snežnimi viharji, ki vso dolgo zimo pustošijo po visokih gorah.

V planinah Laponske se že tisočletja ni nič izpremenilo, življenje pastirjev je ostalo, kakršno je bilo. V globokem miru, veličastni samoti leži še ta svet. Toda v zimsko deželico Laponcev, v ni-

žine visokega evropskega severa je prodrl nov svet in njegovi osvajajoči sill se ni mogel upreti tudi prirodno krepak rod teh nomadov. Parniki in motorni čolni križarijo po jezerih, ekspresni vlaki hite z juga na skrajni sever in avtomobili drče po dobro grajenih cestah skoraj do podnožja lednikov. Milijone debel splavljajo po vodah na obale morja in jezer, močne eksplozije motijo nekdanji blaženi mir.

KARDINALOV SEL

Gospa Bonacieuxova ni videla hudobnih bliskov v Myladynih očeh. Slišala je le njen nežni glas, ki je govoril, da je tudi ona kardinalova žrtev.

Peket kopit je nenadno prekinil razgovor.

»Ah,« je vzkliknila gospa Bonacieuxova, »ali je morda že tu?«

Mylady je prebledela ter se skoraj onesvestila od strahu. Gospa Bonacieuxova pa je stopila k oknu.

»Ah, ne,« je vzdihnila, »to je tuj človek. Zdaj je stopil k porti in zvoni.«

Kmalu nato je vstopila prednica in

sporočila, da hoče neki moški, ki ga pošilja kardinal, govoriti z Mylady.

»O, Bog!« je vzkliknila gospa Bonacieuxova, »vendar se ne bo zgodilo kaj slabega? Ali lahko spet pridem k vam, ko bo tujec odšel?«

Rudniki odpirajo bogate zaklade sve-tu, zemlja se deli med kmete, vasice in mesteca rasejo iz tal. Le pota no-madov iz nižin v gore in narobe so ostala ista, laponski fantje in dekleta se pode za svojimi čredami, se spuščajo na svojih smučeh drzno v doline. Daleč po tihotnem skalovju odmeva laponska na-rodna pesem, ki izzveneva v izpovedi: »Vesela se pesem Laponcev bo čula tod, dokler se bo jelenje kopito dotikalo tal prastare naše zemlje...«

Tako pojo nemirni pastirji evropske-ga severa. Toda nobenega dvoma ni, da bo kakor vse druge, civilizacija po-lagoma tudi to ljudstvo požrla. Bolj in bolj ga odrivajo na sever, vedno manjša je deželica Laponcev, zmešom bolj se krči njih število. Na Norveškem, Šved-skem in Finskem biva danes še okrog 20.000 teh nomadov, mnogo jih je že priklenjenih na zemljo, še več se jih je poženilo in pomnožilo s sosedi in uto-nilo v tujem ljudstvu.

MEFISTOFELIS

»Seveda.« je dejala Mylady, »ne sa-mo, da smete, celo morate priti! Če bom sploh še tu, »je pripomnila z ob-upanim pogledom.

Takoj nato je stal tujec pred vrati. Mylady je radostno vzkliknila. Bil je grof de Rochefort, kardinalova desna roka. »Ali ste res vi, grof? Odkod pri-hajate?«

»Iz La Rochella. Njegova Eminenca me je poslala po vas. Toda odkod pri-hajate vi?«

»Iz Anglije.«

»In Buckingham?«

»Mrtev. je ali vsaj smrtno nevarno ra-

njen. Ko sem odpotovala, ne da bi bila mogla kaj opraviti pri njem, ga je ne-ki fanatik baš skušal umoriti.«

»To je pa srečno naključje! Kardi-nal se bo nedvomno zelo veselil. Ali že ve?«

»Sporočila sem mu iz Boulognea.«

V naglici mu je povedala, kako go-spa Bonacieuxova vsak trenutek pri-čakuje d'Artagnana.

»Ti mladi ljudje postajajo tako pre-šerni, da jih bomo morali vtakniti v trdnjavo.«

»Zakaj tega prav za prav že niste storili?« je vprašala Mylady.

Star Laponec

Zdaj se predvsem Švedi trudijo, da bi ohranili Laponce in njihove črede jelenov pred izumrtjem. Kakor vse preproste narode je civilizacija tudi Laponce pomehkužila. V divji prirodi, sredi viharjev, vlage in mraza prekaljenim nomadom je preselitev v dobro zavarovane koče, s toplo železno pečjo kaj prijetna vaba. Topel »gašperček« je danes pobožna želja vsake laponske žene.

V stoletjih se je med naseljene laponske kmete vtihotapila tuberkuloza. Njihovo tisočletja trajajoče nomadsko življenje v ostrem podnebjju in temu prilagojena gradnja telesa se ni mogla prilagoditi novim razmeram. Kino, alkohol in druge »dobrine« civilizacije ubijajo voljo Laponcev, črede jelenov se klatijo po gozdovih, dokler ne podivjajo. Švedska država je zdaj izdala posebne zakone o paši, olajšala davke Laponcem in ukrenila vse, da reši poslednje nomade Evrope in njihove črede propasti. Ustanovila je posebne vrste nomadske šole, ki so se v vsem prilagodile laponskemu življenju in potrebam ter poleg čitanja in pisanja dala otrokom nauke za čim uspešnejšo rejo severnih jelenov, te na visokem severu

Laponska shramba za živla na kolah

nepogrešljive vprežne živine. Danes cenijo, da je samo na Švedskem nad 250.000 jelenov. Vsako leto jih pokupi precej država, v denarju ali proti odplačilu za davke. Meso, rogovje in kože jelenov prodajajo tudi v inozemstvo.

Tako so Švedi morda še ob pravem času spoznali vrednost nomadske kulture Laponcev za evropski sever, Lapponci sami se pa nad to pozornostjo države gotovo ne morejo pritoževati.

I. L-e

IZ LITERARNEGA SVETA

FRANCE ŠTAJER

Dr. Ivan Lah

II.

Tako označuje Karel Capek literarno in umetniško generacijo pred vojno. Njegove besede veljajo seveda pred vsem za češke razmere, v njih se zrcali duh sodobne Evrope. Pri nas seveda svet ni bil tako razgiban. L. 1910 je Canka: prehodil nad polovico svoje poti in okoli njega se je le tu in tam zabliskalo kako ime z novo mislijo. Bila je stagnacija, ki je čakala novih oživljajočih pojavov iz domačega in vnunjega sveta. France Štajer je bil eden od tistih, ki je imel izpregovoriti svojo besedo.

Janko Lavrin, ki se je bil tiste čase vrnil iz Rusije, nam je pripovedoval, kako žive ruski literati. V primeri z njimi je bilo naše bohemstvo kolikor ga je bilo v hotelu Tivoliju. »Pri fajmoštru« in po drugih ljubljanskih gostilnah, pravo filistrstvo. Saj so že tako očitali rodoljubi našim umetnikom, da nečje postati pametni in dostojni ljudje. Tam v Rusiji pa sploh ni bil poet, kdor je živel normalno. V podstrešnih stanovanjih so uganjali literati in drugi umetniki prave orgije opojnosti, pijanosti in sladostnosti. Le iz takega protidružabnega in protidržavnega razpoloženja se more roditi prava poezija in se razcvetiti. Iz omame in ekstaze, črpa pesnik največje skrivnosti in najgloblje resnice, ki jih odkriva ljudem kot poslanik in besednik višjega sveta. To je poslanstvo poezije in pesnika. Zato pesnik do skrajnosti prezira vse, kar smatra družba za pravo in potrebno. V svojem protestu proti resnosti in treznosti se predaja radosti, ki bi jo smatrali navadni ljudje za neumnost, in pijači, ki se z njo opaja do neza vesti. Take vesti je prinesel iz Rusije Janko Lavrin, ki se je moral predvidno gibati po Ljubljani, ker se je bil izognil avstr. vojni dolžnosti. To je torej poezija sodobnosti (O nastopih te predvojne revolucionarne pesniške ruske generacije med vojno in po prevratu v Rusiji nam je podal zanimiv popis v »Slovane« naš pesnik Pavel Golia.) Čuli smo tudi o pariških dadaistih in si na tej podlagi ustvarili sodbo, do kakšne stopnje se je povzpela moderna svetovna poezija.

Res je, da so pri nas filistri že ob času dekadence in prvih modernih pojavov

vzdihovali nad nenormalnostjo novih umetnikov in nepravilnostjo verzov in rim, ki pričajo o splošni nezmožnosti teh mladih ljudi. Pozneje so se počasi povrnili in priznali, da imajo tudi moderni svoje dobre strani (kar seveda ni šlo brez potrebne vzgoje.) Kaj šele bi bili rekli, če bi jim kdo zagodel po futuristično kakor Marinetti v Italiji! Saj je celo tam baje prišlo na nekem futurističnem koncertu do pretepa. In vendar se je našel mlad umetnik, ki je čutil s sebi toliko odpora proti vsej konvencionalnosti, filistrski zadovoljivosti in materialistični vsemogočnosti, da je šel še za korak naprej od Cankarja, sprejel posmeh množice in se sam zasmejal s smehom, ki je pikal.

Štajerjeva mladost je bila zelo srečna. Rodil se je kot sin notaria v Vipavi. Po materi je bil v sorodu z Rusovo družino v Lukovici. Bil je torej napol meščanski otrok. Vipave se zelo rad spominja. Bil je resne narave in majhne postave, droben in slaboten že od mladosti. V gimnazijo je hodil v Ljubljani in potem so ga določili za bančni in trgovski poklic. Najbrže ni kazal preveč volje za praktično stran življenja, zato so vsi od srca skrbeli zanj, da bi se ne izgubil. Kajti v mladini je takrat vrelo in take stvari, kakor je umetnost, literatura itd., lahko zvabijo mladega človeka za seboj, da pozabi na študij, na kruh in na t. zv. bodočnost. Zato so njegovi dobri varuhi delali na to, da bi dovršil šole in prišel do kruha, posebno ker mu je oče umrl in ni mogel pričakovati od doma nikake pomoči. Tako je prišel Štajer iz prijazne Vipave v Lukovico, kjer je preživljal mlade dni v hiši svojih sorodnikov.

V »Moralni budnici«, ki je nastala vsled pohujšanja v slovenskem gledališču, se spominja »rojstne hiše v krasni vipavski dolini«. »Ah, tisto dvorišče, ki ga zasenčujejo prostrani latniki murve, kjer smo balinčali s krogli in buteljškami.

Tista soba z razgledom na vrh. Vedno sije sonce, vedno duhte rože in se sveti usnjato perje zimzelena z modrimi cvetovi. Po zidu se vijeta med zelenjem španjolka in Burgundec.

V daljavi širokoravni travniki z belimi topoli kakor lična stepica. Včasih povodenj. Pomarančasti večerni oblaki. Pod oknom sta rasla lovor in figovo drevo. In mislil sem si: »Koga bi ovenčal?«

Morebiti vinograd ali vinski hram. Vedre, originalne može, ali lepe mladenke, katerih najlepše uživa Egipt!...«

IZ SODOBNE LIRIKE:
OB MOJI 50 LETNICI

Ze kdaj si me na svetlo dala, mamal!
Tako podé se leta sredi dela,
v pisanju mi je roka otrdela,
zdaj pravijo, da vidim Abrahama.

V tem ena se mi stvar je razodela:
črnilnik je prav redko zlata jama,
saj »zlata žila« se mi nudi sama,
a njo, seve, zavrača vsak docela!

Za god čestital sem že mnogoterim
in upam krepko, da bom še katerim,
poprej ko prvi las mi bo posivel.

Zakaj si z desno v levo segel ne bi,
za petdesetko še čestital sebi,
rekoč: Želim, da bi do smrti živel!

A. Debeljak

»V zgodnji mladosti je postal sirota,«
pravi njegova sestra. »Mlada leta je pre-
življal pri sorodnikih v Gorici in pozneje
v Vipavi. Tu je bil srečen. Bil je ljubljenec
najine tete in strica, ki sta, žal, prehitro
umrli, da bi ga bila mogla vzgajati v po-
znejših letih.«

Spomin na te blažne čase odseva iz »Idi-
le pod murvo.«

Latniki so se vzporejevali zabohoteni
od listja, in kakor vodoravna streha se je
razprezalo vejevje murve nad dvoriščem.
Pod murvo pa se je hladil v pletenjači
golorok, zajeten strček Bobo. S premisle-

kom je srkal rujno vince, domač pridelek,
se oziral tu in tam. V bleščeče, sočnate in
kipeče jagode pa modroval:

»Dobro je vino, zdrava je trta.«

Zadovoljno si je pomel roke in zaklopil
oči.

Udobneje se je zleknil in se je smejal
blaženo.«

In potem sledi nežen prizor z Dorco, ki
ji dijak piše naloge za poljube. Stric se
prebudi in nič ne ve.

Dorca je sedla na plo in zaznamovala
robce, bele s sinjemodrimi kolobarčki ali
rdeče s temnozelenimi vijugami.

Naenkrat se je spomnila in zamašila ste-
klenico.

Konec.

Prvi bralec: ali je to konec. »Hudiča, pra-
vim« ...

Drugi bralec: Ta klobasar je futurist
pravijo. Ali si razumel »Jožeta Rvačarja«?
Jaz niti trohice! ...

Tretji bralec (bralka): »Saj to je idila
ne pa poem. Poem ni idila — in sploh! ...

Prvi bralec: Ta ga zagovarja. šimelj
šimlju gode.«

Iz tega tihega zavetja, kjer so se od-
pirale že prve skrivnosti življenja, je pri-
šel nad bomojare bratrance v trgovski
hiši, kjer je bilo malo časa za nežne lju-
bezivosti. Zato so mu ostali v spominu
burkasti dogodki, ki jih je doživljal napol
otrok s svojimi bratranci. Vsi so bili že po
naravi krepkoživljenjski, veselošaljivi in
naravnorešnični, kakor sta jih vzgojila oko-
lica in ozračje, v katerem so vzrasli. Sam
se je pozneje rad spominjal teh časov v pi-
smih, ki jih je pisal Francu Rusu, svojemu
bratrancu, s katerim sta pozneje preživela
skupaj tudi v tujini mnogo veselih dija-
ških let. Nekaj spominov.

»Vso mladost sem skoraj preživel na
Gorenjskem. Sekali smo piruhe in hodili
k božičnicam z bakijami.

Zjutraj ob nedeljah je pridrdrala mama
v sobo in nas poklicala; poskala je Editu
ovratnik, ovratnico in srajco ...

Mi smo še ležali. Pa je počasi po stop-
nicah dospel papa: »Fantje, bomo vstal! ...
Fantje! ... pet je ura! Župnik ne bo ča-
kal.«

Kakor v polspanju si je posnel Srečko
žarkooke oči in se odgnil — in vstali
smo vsi.

Spodaj smo se pokrepčali s kozarčkom
borovničevca ... nu pa smo jo mahnilo po
vasi v cerkev.

Na altaru je že upihal gospod Čamernik
in ponujal tobačnico tudi papanu ... Na-
to sta se oba brisala z robci, rdečimi, s
modrimi obročki ...

So malenkostne te stvari, kaj ne! ...
Ampak vendar prijetni spomini.

Dopolodne se je pripeljal Viktor in ogle-
dali smo si z vrt, oklatili nekoliko šmar-
nic in ringljev in preštudirali listino ...
Zmagoslav je pripovedoval, kje je včeraj
prepeval, v kateri kavarni.

Ni čuda torej, da je takoj po juhi in mesu začnicali na divanu ne sklonivši se in ne naslonivši se.

Pa ga je tu in tam podrezal Edi, naš točaj: »Ti, Viktor, ali že veš, Ti Viktor?«
»Kaj je kaj?« se je prestrašil Znanagoslav.

»Ali bomo umili Hektorja s tistim benzinom, ne, glicerinom — ne...«

... Z lizolom.«

»Da, da, z lizolom, z lizolom.«

Fletno je bilo včasih doma.

Toliko vtisov se mi je vcepilo v srce in dušo, da se ne zabavam sam ob njih — spominjaje se udobno sedeč ob peči — marveč bi jih rad tudi drugim ohranil.

Če bi bili vedno v mestu, ah, kako nezazorno bi bilo moje mišljenje! Ali bi poznal naravo, ljudi in vse?...

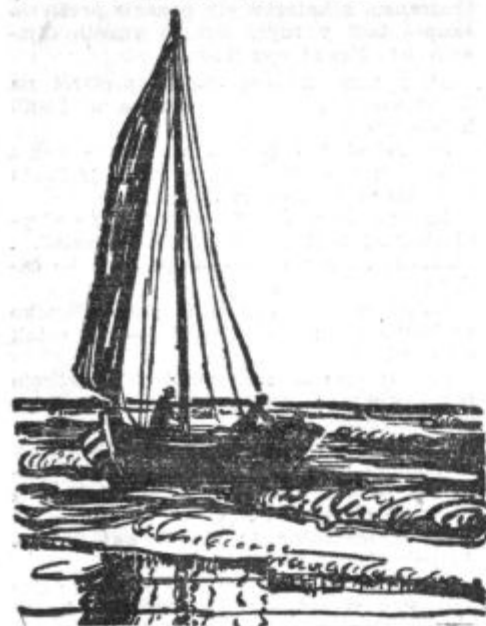
Tako sem pa opazoval mnogo, kar bom o priliki, če ne umrjem prej, razodeval v dramah.

Doživel sem mnogo, mnogo lepega v tem gozdnem raj, ko so se sanje strinjale z resnico.«

... a l j e

POPULIZEM

Literarna šola ali bolje rečeno skupina pisateljev-populistov, ki imajo poleg pokrajinarjev (regionalistov) zadnje čase dokaj vpliva na sodobno francosko slovstvo. Letos izišli Larousse XX. stoletja označuje populizem za »école littéraire«, ki sta jo leta 1930. ustanovila romanopisec Léon Lemonnier in André Thérive (sedanji predsednik Društva literarnih kritikov). Njun manifest je dne 27. avgusta 1929 priobčil pariški socialistični dnevnik Oeuvre.

E. Linkenbach; NA LOV.

Namera populizma je: slikati navade in nravi malega človeka. Ta slovstvena smer se upira torej mondeni (svetski) literaturi, nadaljujoč tradicijo naturalizma, čigar socialne teorije in zastareli slog vsekakor zavrača. Populist romanopisec Jean Prévost pravi: »Naše književno stremljenje pomeni odpor proti izvestni obliki pretirano subjektivne (osebnostne) literature, ki je vzcvetela precej po vojni. Mi hočemo spet odkriti 99% človeštva, ki jih pisatelji po navadi zanemarjajo.«

André Thérive, ki je pred nedavnim na pariški razstavi predaval o populizmu, je za ta, zlasti med starejšimi avtorji močno razširjeni »predsodek proti stvarnosti«, navedel tale dva zgleda: Znamenit pariški romanopisec, član Francoske Akademije, ki stanuje seveda v bogati mestni četrti, je s ponosom poudaril, da ni bil še nikdar v nobenem pariških delavskih okrajih, slavni profesor Sorbonne pa se je neki pisateljici opravičil, da ne more v svoji reviji priobčiti njenega romana, ker se njene osebe ne kretajo »v dovolj zvišenem okolju.«

P. K.

PRAKTIČNE NOVOTE

Red na majhnem prostoru

Kladiva ne moreš dobiti, kladar bi ga baš potreboval. Žaga je zarjavela in njeni zobje so zakrivljeni. Mali in veliki žebiji ležijo v bog ve katerem predalu zmešani. Le redko naletimo v gospodinjstvih na red, kar se tiče orodja. Tu se lahko okoristimo z malimi, četrtonožnimi stoli, ki nam ne dajo samo možnosti za sedenje in za razno rabo, temveč jim notranjost izkoristimo lahko tudi kot shrambo za umi-

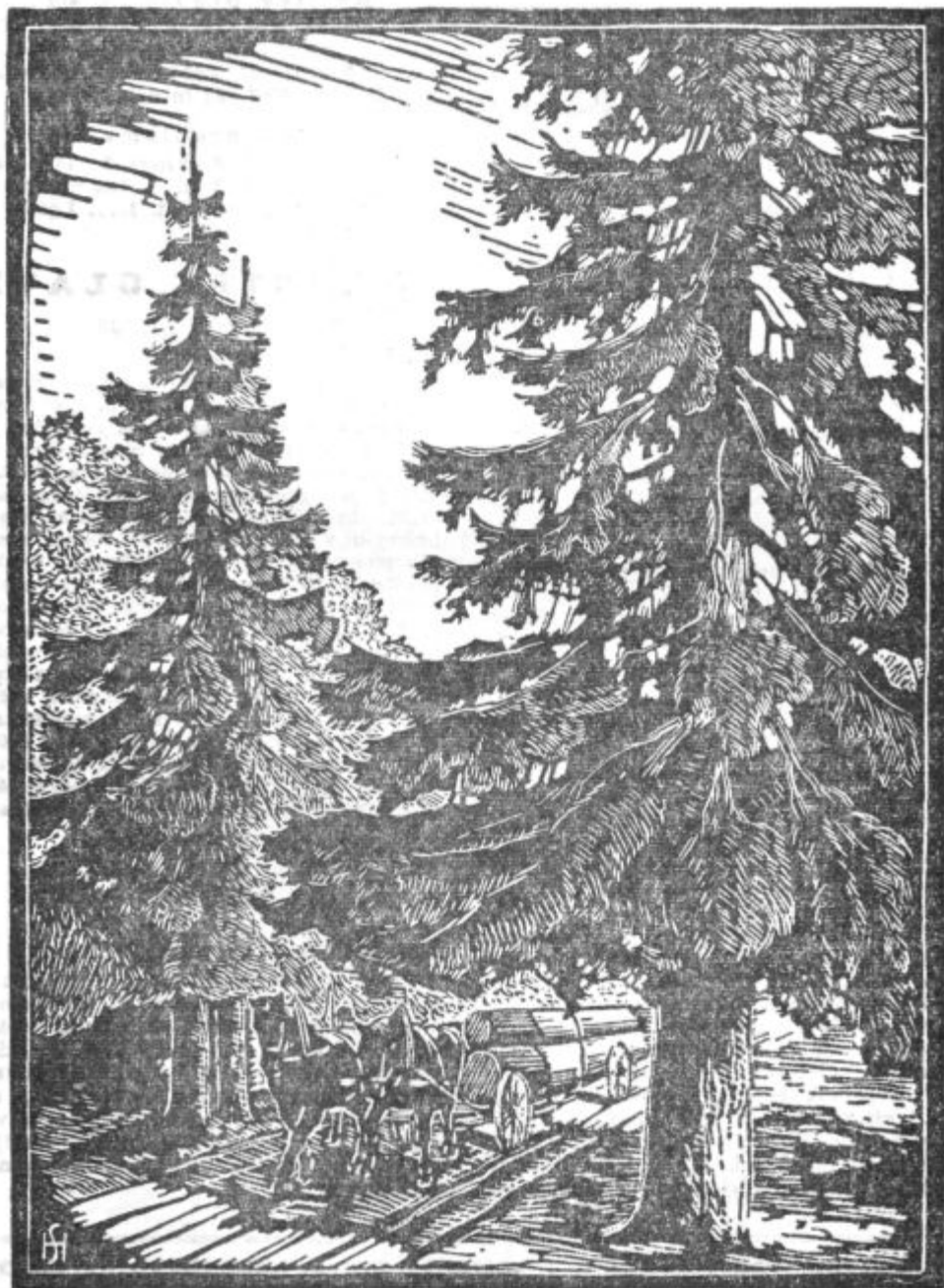

valnik ali smazilne pripomočke za čevlje. Porabimo jih pa lahko tudi kot shrambo za orodje. Takšen stol ima pod sklopno sedežno desko prostor, v katerega lahko spravimo drugo desko, na katero smo razporedili vse v gospodinjstvu potrebne orodje. Tu ne manjka niti kladivo, niti klešče, niti sekira, pile in žage. Celo sveder ima svoj prostor poleg drugih manjših orodij, a v predalu je potem še dovolj prostora za žebije, vijake in dr. Takšen lepo lakiran ali laziran stol za dvojno rabo je na vsak način kos oprave, ki pripomore v gospodinjstvu do reda in ki zavzema le malo dragocenega prostora.

POLJSKI TISK

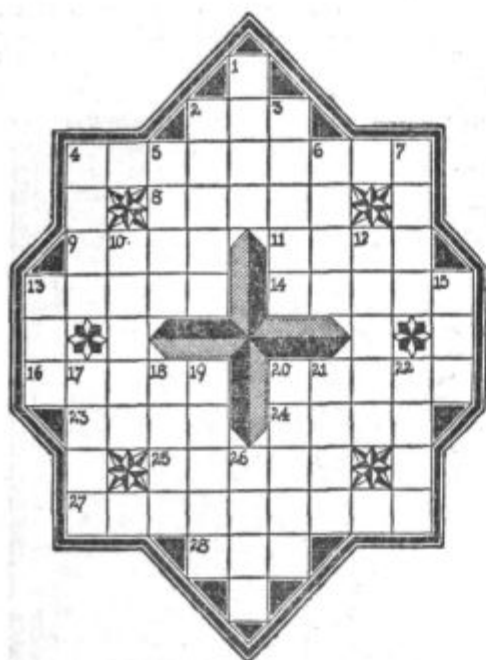
Za 20-letnico novinarske visoke šole v Varšavi je berlinski »Zeitungswissenschaft« posvetil posebno številko poljskemu tisku nekdanj in zdaj (1937, N. 8). Izzvala sta jo prof. St. Jarkowski in v Varšavi živeča nemška publicistka Dr. E. Kern. Jar-

kowski slove v mednarodnih krogih kot dober poznavalec tiska; glej monografijo »La Presse de Pologne 1661—1926«. Skoraj 3 stoletja poljske časnikarske zgodovine je na 106 str. obdelal jasno in korenito, kakor tega bržkone ne bi zlepa kdo drug zmo-
gel. nk

K R I Ž A L J K A

Crassus

Vodoravno: 1. osnova prirodnih logaritmov, 2. glagol »biti«, 2. os. dvojine, 4. sloven, priimek + angl. plemiški naslov (vsa vrsta se čita v obe smeri enako), 8. hrupen, 9. ruski knez, ki je naredil Kijev za prestolnico († 912), 11. naša najnižja denarna enota, 13. grška skupščina, trg, 14. naziv dolgega grškega »o«, 16. četa, tropa, 20. papirnata priprava za igro, zemljevid, 23. oldenbursko mesto v okrožju Birkenfeld (narobe čitano »delas« v srbihrv.), 24. brezbarvni alkoholni destilat iz riževega slada, 25. trganje, skrnina, kostenica, 27. vzhodnoindij. groba tkanina iz pavle (narobe čitano pove: nekoliko padam), 28. penat, hišni bog.

Navpik: 1. nosilec svetlobe in elektromagnetskih pojavov, 2. služabnik, 3. drugo ime za sirska mesto Haleb, 4. dolg in tenak kol, 5. Avar, velikan, 6. značilna beseda za bivšo črnogorsko himno, 7. ljub, po veliki ceni, 10. otoček sev. zap. od Dubrovnika, 12. kosti, ki nam oklepajo boke, 13. pripadnik izumrlega slovan. plemena, 15. bivši turški naslov (obratnica), 17. franc. mesto, stari Ricomajus, 18. panter, 19. izraz za površino tal, 20. krajevni oziralni prielov, 21. ruski kraj, znan po velikem je-

zeru, 22. tkanino izdelujem, 26. sovražni naval, invazija. Pogoji za rešitve oziroma za nagrado so običajni.

Rešitev problema 215

1. Ld6—e7, Ke4×f4; 2. Le7—g5+!, Kf4×g5; 3. g6—g7, Ta2—e2+; Ke8—d7; Te2—d2+; 5. Kd7—c7, Td2—c2+; 6. Kc7—b7, Tc2—b2+; 7. Kb7—a7 in dobí.

Rešitev problema 216

1. Lb5—a4!, Le8×a4(a); 2. Tb6—b3!, L×T; 3. a2×b3 mat. 1.... Le8×b5(b); 2. T×L, K×a2; 3. Lb3 mat. 1.... Lg6+; 2. T×L. Težavno in fino.

ZA BISTRE GLAVE

Rešitev k št. 342

(Dediščina)

Orka a naj pomeni število konj, ki naj bi jih prejel vsak pastir, 2a pomeni torej to število za očetovo vas. Vsa dediščina je znašala potem 17-krat 2a plus 13-krat a, in to je enako 34a plus 13a ali 47a. To število je po spremenjenem kjuču tako razdeliti, da prejme določeno število oseb, imenujemo ga b, enako (b) število konj. 47a mora biti torej enako b-krat b. Vsako praštevilo, ki je vsebovano v tej vrednosti, mora nastopiti torej natanko dvakrat kot faktor, to pomeni, da mora biti a razdeljivo s 47. Število a pa tudi ne more biti večje nego 47, kajti pri a je enako 4-krat 47 bi bilo skupno število že dosti večje nego 2000. Tako daleč pa se zapuščinar ni mogel uštetí. Konjev je bilo zato 2209. Prvotna namera je bila, da bi to število razdelili kot 17-krat 94 plus 13-krat 47. Sedaj pa se je pridružilo še 17 dedičev.

VROČINA V STRATOSFERI

Kakor poroča »Wissen und Fortschritt«, vlada v ozračju v višini 60 do 70 kilometrov temperatura okoli 100 stopinj toplote. Če se bo stratosfernim letalcem kdaj posrečilo priti v to višino, se bodo morali torej zavarovati zoper silno vročino in ne zoper mraz. Porast toplote se prične v višini 35 kilometrov. Znanstveniki menijo, da povzroča to toploto vpoj ultravijoličnih žarkov v ozonu.